

arra nézve akadályt, hogy a közérdekek, s e téren például a mezőgazdasági érdekek tárgyában ne tanácskozassék, ne határozhasson együtt a haza bármely politikai pártjához tartozó hazafi egyenlő bizalommal társa iránt, azon bizalommal, mely azt sugja, azt mondja, hogy a politikai véleménykülönbség mellett lehetnek és valóban vannak is igen számos oly tárgyak, melyekre nézve nemcsak hogy lehetünk, de vagyunk is egy véleményen!

Napról-napra — örömmel tapasztalhatjuk országszerte, — hogy e bizalom vissza kezd térni kebleinkbe, s a társulás terén, úgy mint a társadalomban, az egyesülés szelleme határozottan előtérbe lép, határozottan halad, az egyesületek újra élednek s ujult erővel lépnek a küzdőterre földmivelés, ipar és mezői gazdálkodási érdekeink — mint közös hazánknak életerét eltető főérdekek — megvédése, ápolása, emelése körül!

És ha egyesületeink — különösebben gazdasági egyesületeink — valóban erősebben lesznek látogatva, támogatva gazda-közönségünk által, e téren a haladás óriási mérvet ölthet s — szerény nézetünk szerint — fog is öltetni, mert ez egyesületek helyes működése terjeszteni fogja hatalmas kézzel — a közakarat kezével — azon elveket, melyek a gazdaságban kizárólag helyesek, s azok között azon elvet is, hogy: nem szabad a magyar gazdának egyoldalúnak lenni, hanem foglalkoznia kell a gazdaság mindazon ágai-val, melyek adott viszonyai, éghajlati fekvési, táj- és egyéb körülményeihez képest lehetőek! A magyar gazdának nem szabad egyoldalúnak maradnia, s nem szabad a gazdaság fősúlyát kizárólag a magtermelésre helyezni! S akkor, ha ez elv alkalmazásban helyt foglal, életbe lép s terjed, akkor az 1884-iki évhez hasonló gabonaár-válság, nem fog többé soha oly érzékenyen lesújtó hatást gyakorolni mint gyakorol ma, és pedig kétségtelenül — ezen oknál fogva.

Ha több ága több oldalú s így több kisebb-nagyobb megnyitott forrása van a jövedelmezésnek, úgy «ha nem esurrog es eppen», imitt is amott is egy-egy kis jövedelem mindig kerül és sok kicsiből lesz a nagy! az elég.

Pártoljuk tehát vidéki gazdasági egyesületeinket, mint a józan és okszerű gazdasági elveknek leghivatottabb terjesztőit.

Az agrárius mozgalom.

Irta: **Visi Imre.**

Mióta Magyarország alkotmányos életébe a nép nagy zöme tényező lett, aligha találják el a helyes utat azok, a kik a politikai mozgalmakat vagy jelszavakat egyes, bármi érdekes társadalmi osztályok érdekeiből mérik.

A magyar földbirtokos osztály érdekeit kicsinyelni, vagy érdekeit tagadni magyar embernek természetesen eszébe nem juthat. A múltban, midőn a nemesség volt az állam, a magyar nemzetiség-fenntartása körül ez osztály oly mértékű szerepet játszott, hogy a história örök időkre neki fogja tulajdonítani, hogy él a magyar és áll Buda

Az 1848-ki átalakulás legnagyobb ténye azonban, a jogegyenlőség kimondása, mely a jobbágy és földes ur, a polgár és nemes, az ur és szolga közti törvényes válaszfalakat ledönté: egyuttal annak elismerése volt, hogy a magyar nemzet nem támaszkodhatik többé egy osztályra, legyen az bár a legérdemesebb, a leghazafiasabb; hogy a magyar hazának minden, bármely osztályhoz tartozó fia buzgalmára, odaadására, szeretetére és önfeláldozására szüksége van, s hogy ezért az államnak nem szabad többé oly politikát követnie, oly intézményeket teremnie, oly törvényekre törekednie, melyek egyes osztályok érdekeit tartják szem előtt, hanem igyekeznie kell megtalálni a különböző osztályok érdekei közt a kiegyenlítés azon helyes középutját, mely, a midőn egyiket sem elégit ki teljesen, voltakép legjobban kielégíti valamennyit, s a midőn az egyes részek sérelmeit idézi föl, az egésznek annál öntudatosabban előmozdítását eszköli. Mikor a nagy francia-német háboru után a francia kormányforma megállapítása volt szóban, Thiers a köztársasági államforma mellett nem annak vélt vagy valódi jóságát, előnyeit, áldásait hozta fel; hanem egyszerűen arra utalt, hogy ez a kormányforma az, mely a franciákat legkevésbé választja el egymástól. S e szó valóban oly jelmondatot képvisel, melyet megszívlelhet minden nemzet minden politikusa. Oly irányban kell vezetni az állam hajóját, mely az állam polgárait legkevésbé választja el egymástól, legkevésbé alkot válaszfalakat polgárok és polgárok közt, leghathatósabbán lehetővé teszi, hogy minden hazafi sorakozhassék azon eszmei célok önzetlen támogatására, melyeket a hazafogalma magába foglal. Az alábbi rövid fejtegetésekben megkísértem kimutatni, hogy e célt legjobban a szabad fejlődés azon politikája által érjük el, melyet 1848, főleg azonban 1867 óta az állam mindenekben követ; s ha ezek helyébe bármi téren is a megszorítás, a kiváltságok, az exclusivitas politikáját helyezük, el nem kerülhetjük, hogy az osztályérdekeket szemtől szembe ne helyezük egymással; s a mit ez esetben egyiknek vagy másiknak használhatnánk, azt nem csak a többiek szenvedik meg (ez esetben egy érdemesebb társadalmi rétegért még helyes lehetne háttérbe helyezni egy-egy kevésbé érdemest), hanem megszenvedik az összes társadalmi rétegek conglomeratuma is, a haza, s az ennek állapotáiban bekövetkező visszahatásból megszenvedik még azok maguk is, a kiknek érdekében állítólag az ilyesmi létesítettnek.

I.

Ujabb alkotmányos időszakunkban nem az agrárius eszmék azok, a melyek keretében az osztályérdekek először hangoztattat-

tak. Mielőtt még arra gondoltak volna is, hogy a földbirtokos osztályok érdekei nevében az államtól oly intézményeket és rendszabályokat követeljenek, melyek javára szolgálnak ennek, de megkötik egyéb társadalmi rétegek kezét azokkal szemben, s ugyanilyen követelmények, ugyanilyen hangosan, ugyanily szenvedélyvel s a meggyőződés ugyanoly melegével vitatva merültek fel az iparosok között is. S ha ma az iparos mozgalom kevésbé zajos, nem azért történik, mintha ez osztály hajlandóságai és vágyai a maga speciális céljainak előtérbe juttatása iránt elhallgattak volna: még kevésbé azért, mintha azok a jelen évben megszavazott ipartörvénnyel kielégítették volna, hanem azért, mert a más tereken megindult, hason alapeszméjü, bár céljaiban amazzal ellentétes mozgalom zaja ellensúlyozza azt.

Tény azonban, hogy a hetvenes évek közepén egész közéletünket az iparos jelszavak dominálták. Nincs vármegye, mely föl ne irt volna az országgyűléshez, azt kívánva, hogy az iparosok petitumai törvénybe foglaltassanak.

Ha az ország egyeteme ez óhajtásoknak enged, ma a földbirtokosság érdekei címén emlegetett mozgalomnak bizonyára még több jogcíme lenne, mint tényleg van. Ha megszorítottuk volna, s ezzel megdrágítottuk volna az ipari termelést ide haza; ha kizártuk volna az ipari versenyből a vállalkozást s pusztán a — modernebb nevekbe öltöztetett — céhek tagjaira bíztuk volna, hogy egymással a fogyasztók ellátását elintézzék; ha a külföldi verseny merev kizárásával a javításra ösztökélés legnagyobb tényezőjét kiszorítottuk volna, s ha az osztrák ipar kitiltásának — egyébként oly népszerű — eszméjével az iparcikkek olcsóbbításának leghathatósabb eszközétől magunkat megfosztottuk volna: kell-e bizonyítani, hogy mind azon társadalmi tényezők, melyek az ipar cikkeivel szemben fogyasztók, érdekeikben jelentékeny károkat szenvedtek volna s hogy így különösen a földbirtok drágán fizette volna meg, a mit ez osztály érdekében az állam így tett volna.

De nem látta volna e szolgálatoknak végleges hasznát maga az iparos érdek sem. A pillanatnyi előnyt, a mi tényleg reá hárult volna, ellensúlyozta volna az a hanyatlás, mely okvetetlenül bekövetkezett volna haladása mértékében. Mert az iránt ne ápoljunk kétséget, hogy minden industriális tevékenység fokozásának s előbbre vitelének leghathatósabb eszköze a józan verseny, s a ki ebben gátat vet valamely állam ipara elé, a mosdóval kiönti a gyermeket is.

A vázoltuk agitatio, mint az olvasó maga is bizonyára észlelte, megtalálta a maga ellenszerét a földes osztályok érdekében kezdett agitatioiban. Szó sem lehetne immár Magyarországon oly követelmények keresztülviteléről az ipari foglalkozás érdekében, melyek ellenkeznek a társadalom földművelő rétegeinek érdekeivel. S bizonyára igaza van az állami hatalomnak, ha semminő oly mozgalomba nem viteti bele magát, mely polgárai más rétege jogos, s kiméletet parancsoló létföltételeit sértené.

S nyílt tény, hogy a mely pillanatban a foglalkozások bármely nemének az állami hatalom közbevetésével oly előnyöket biztosítunk, a minőkkel a többi nem bír, abban a pillanatban provokáltuk az osztályérdekek azon harcát, mely a társadalmat előbb-utóbb nagy összeütközésekbe tereli s a fölbomlás útjára kényszeríti.

Maga a tények hatalma utal tehát rá, hogy se az állam, se a földbirtokos osztály ne keresse a maga üdvét megszorító intézkedések s kiváltságok avult izü rendszerének visszaállításában. A földművelés az a foglalkozási ág, mely — szolgáltatmányainak állandósága s alapjának biztossága folytán — minden egyéb között legjobban nélkülözheti a mesterséges védelem, azon magukat minden téren lejárt fogásait, melyekhez a dédelgetett osztályok a mult időszakokban folyamodtak; hogy mily sikerrel, az mutatja, hogy a harcot minden téren elvesztették.

A kiváltságok netovábbjai övezték a nemességet. A földhöz való kizárólagos birtokjoga bizonyára több volt, mint az annyit hangoztatott minimum; s az ősiség nagyobb «védelmet» nyújtott mint a homestead. S mik voltak mégis az «önvédelem» mindezen u. n. nagyszabásu alkotásai az idők járásának követelményeivel szemben? S minő szolgálatokat tudtak tenni maguknak a kérdéses osztályoknak érdekében? Az örök váltság s a szabad földbirtok eszméinek egész Európa által való rohamos elfogadtatása bizonyára nem annyira általános philantropikus eszméknek volt köszönhető, mint inkább a meggyőződésnek, hogy az azok ellenében fenálló megszorító intézmények nincsenek előnyére magának a védelmezett osztályoknak se.

S a mit nem nyujthattak egy hosszú fejlődésü mult nagyarányu alkotásai, azt a védelmet remélik sokan megnyerhetni oly ephemer jelentőségü intézkedésektől, melyek érvényre alig tudtak vergődni bárhol is, s melyek tulajdonképi hazájukban, Amerikában is, egy vadonatujan készülő társadalmi formatio keretében, neu egyebek gyér kísérleteknél, melyekre mosolyogva tekintenek azok, a kik a viszonyokat közelebbről ismerik. A homestead jogát mint nagy jogot emlegetik. Tudvalevőleg ez abból áll, hogy az állam bizonyos területet, épületet, szóval az otthont, biztosítja a hitelezők ellen. De kiknek biztosítja? A települőknek, kiknek ugyanő a dja is a földet, úgy szólva ingyen, évekre menő adómentességgel, évtizedek után kezdődő csekély törlesztésre. Nevetséges dolog oly államszervezet előnyeinek egyik részét elsajátítani akarni, a melynek előnyeit másik részében soha meg sem is kísérthetjük. Ha a föld megszerzését az állam úgy megkönnyithetné nálunk, mint amott, akkor nem követne el senki iránt igazságtalanságot oly megszorító intézkedések által, melyek a bent levőket védelmezik. Azon viszonyok nélkül azonban ezen intézkedések nem csak czéltalanok, hanem lehetetlenek is.

II.

De hát — hallom fölvetni a kérdést — nincsenek-e a magyar földbirtokos osztálynak csakugyan társadalmi és egzisztenciális ba-

jai, melyeken segíteni kell, s nem fenyeget-e nemzeti tekintetben veszedelemmel az a nagy és rohamos átalakulás, mely a telekkönyvek birtoklapjain megindult?

A dolog természete hozza magával, hogy e részben megbízható adatok még nincsenek. Senki sem tudja megmondani: ki az, a ki vesz; ki az, a ki nyer. Mindenesetre, még akkor is, ha bizonyos lenne, hogy a magyar társadalmi rétegek jelentékenyen veszítenek, — a mit én tagadni bátorkodom s alant némi bizonyítékot is hozok fel reá, hogy miért — még akkor is nagy kérdés lenne, vajjon czélszerű-e a földbirtok megszerzését újabb és újabb előnyökkel tenni a feltörekvő társadalmi rétegekre nézve kívánatosabbá.

Mert bármennyire elmegyünk is a radikális eszközök alkalmazásában például a föld eladásának megnehezítésében: ha fölteszünk — a mi még kérdés — hogy ez a földre nézve előny, hogy becsét, értékét, s így tulajdonosa jólétét növeli: hát annál nagyobb praemiumot biztosítunk annak az eljárásnak, a mit a «magyar föld kisajátításának» neveznek. Mentül több előnyt nyújtunk a mozgó tőke ellenében a földnek, a mozgó tőke birtokosai annál inkább reá fogják magukat vetni a föld szerzésre, s a ki az e részben mutatkozó hajlandóságot már is fájlalja, az készen lehet rá, hogy újabb, a földhöz kötött kiváltságok létesítése által ezt a hajlandóságot csak fokozni fogja.

Azonban téved is az, a ki azt hiszi, hogy az e tekintetben nálunk mutatkozó bajok nagy veszedelmet árulnak el. Az egyes vidékeken mutatkozó, általánosnak mondott elszegényedéssel szemben jó lesz mindég azon megfigyelő álláspontra szorítkozni, mely a panaszkban meghallja s megkülönbözteti azt is, a mi csinált s erőszakolt. S ha így tekintjük a dolgot, okvetlenül rá fogunk jönni, hogy a földbirtokban történő változásoknak csak egy része sajnos, melylyel szemben azonban ugyanolyan mértékű örvendetes változás áll. Mert ha jogos is fájdalmasan emlegetni egy-egy közép földbirtok megsemmisülését, másfelől a nemzetgazdasági és társadalmi szempontok egyaránt örvendetesnek tüntetik föl a nagy birtoktestek jó módu közép földbirtokokká vagy parasztgazdaságokká átalakulását. S a ki látni kíván és akar, tudhatja, hogy erre is nem egy példa forog fenn. S a parasztgazdaságok tömeges ideglen kézre kerülését, a mit különösen a felvidéken emlegetnek, szintén ellensúlyozza az, hogy az ország más részeiben meg a parasztság acquiráló hajlandósága az egyedüli ok, a mi rá nézve némi anyagi bajokat okozott.

Az átmeneti helyzet, a melyben a magyar földművelés ez idő szerint van, s melyben a mult gazdasági rendszere, részben a mult emberei kénytelenek még küzdeni oly feladatokkal, melyek a fokozódó versenynél fogva a jelen összes segédeszközeit igényelnék, — ez az átmeneti helyzet sokat érthetővé tesz, sokat megmagyaráz.

Nekem erős a meggyőződés, hogy a nagy igazságok nagy igazságok maradnak mindég és azokon az áramlatok és népszerű-

segi irányok változása mit sem fordít. S ily nagy igazság rejlik abban, mely minden gazdasági prosperálást két tényezőre visz vissza: a munkára és takarékosagra.

Ez az, a mi a jólét örök forrása: erre utalnék én mindenkit; nevezze bár magát iparosnak, földmivesnek, pénztulajdonosnak, munkásnak vagy a szellemi intelligencia tagjának. Egyiknek, mind a másikkal egyforma joga van az állam mindazon jótéteményeire, melyek a munka gyümölcsét s a takarékoság áldásait élveznie lehetővé teszik. S mihelyt az állam e processusban megszorító vagy egyoldalú intézkedések által, a szabadság rovására belé avatkozik, ki nem kerülheti, hogy az egyiktől el ne vegye azt, a mit a másikkal ad. S attól is, a kinek ad, elvesz egyet: elveszi a nagy erőt, melyet mindenkinek a saját munkájában való férfias megbízás nyújt. A mely társadalmi osztályokban e nemes önbizalom helyét a mesterséges védelmi intézkedésekre való pulya számítás, más szavakkal a sült galambok röpködésének együgyü várása foglalja el, azok az osztályok önmaguk irják alá halálos ítéletüket, mert az idők járása ily mesterséges intézkedések állandó hatását lehetetlenné tevén, a gőz és az elektrom századában a maga erejében meg nem bízót kiszolgáltatja annak, a ki mer, tesz, -- és nyer.

A magyar társadalmi osztályokat rágalmazza az, a ki azt mondja felőlük, hogy jövőjük csak ily eszközökkel biztosítható. Én részemről a mesterséges politika mindezen fogásai ellen azon erős meggyőződésben emelem föl, a hányszor csak tehetem, szerény szavamot, hogy azok ellenzésével nem csak az igazság, hanem a magyar nemzetiség érdekeit is szolgáltam.

A szabadelvűpárt pénzügyi politikája.

Írta: **Mudrony Pál.**

Annyi vádat emelnek a szabadelvűpárt pénzügyi politikája ellen, hogy szinte merészségnek látszhatik e politika védelmére kelni. A vádak, hogy e politika adósságokkal tulterheli az országot; hogy az adókat az elviselhetlenségig fokozta: hogy nem engedi a nemzet hasznára fordítani a vámügyet; nem engedi önállóan fejleszteni az indirect adó-ügyet; megköti a nemzet kezét a valuta kérdésben, úgy, hogy Magyarországnak nem lehet önálló bankrendszere sem, s még isten tudja mi mindenféle sajnos következmények felett panaszkodnak.

Pedig hát, ha egy kissé alaposabban szemügyre vesszük pénzügyeink fejlődését, eltörpülnek a vádak, vagy az elért eredményekkel szemben legalább is elvesztik súlyukat.

Hiszen igaz, hogy ha megváltoznék az ország egész közjogi helyzete Ausztriával szemben, s nem volnának közös állami ügyeink és intézményeink, s nem volna közös állami háztartásunk: akkor